

УДК 368.811 (477)

О. В. Прокоф'єва,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ СТРАХОВИХ (ПЕРЕСТРАХОВИХ) КОМПАНІЙ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХУВАННЯ

O. Prokof'eva,

postgraduate, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE SOLVENCY OF INSURANCE (REINSURANCE) COMPANIES AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET

У статті розглядається сутність платоспроможності страхових та перестрахових компаній та умови її забезпечення, визначається нормативний розмір маржі платоспроможності відповідно до українського та європейського законодавства, визначається оцінка рейтингу страхових організацій та розглядається "Solvency II" або "Друга директива платоспроможності".

In this article the author examines the essence of financial solvency of insurance and reinsurance companies as well as criteria of retention of the solvency, determines the normative level of profit margin of solvency according to Ukrainian and European legislation, estimates insurance companies rating and contemplates "Solvency II" or "Second guide-line of solvency".

Ключові слова: платоспроможність, запас платоспроможності, фонд страхових гарантій, страхові резерви, друга директива платоспроможності.

Key words: solvency, insurance guarantee fund, insurance reserves, the second directive solvency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Платоспроможність страхової (перестрахової) компанії є найважливішим показником надійності страхової організації, її фінансової стійкості і, відповідно, є головним показником її привабливості для потенційних клієнтів. Під час складання рейтингів страхових компаній показник її платоспроможності завжди ставить на перше місце серед інших критеріїв надійності.

Поняття фінансової стійкості зазвичай пов'язують з можливістю страхової компанії вчасно виконувати прийняті зобов'язання за договорами страхування (перестраховування). Платоспроможність характеризує можливість страхової компанії виконати свої зобов'язання на конкретну дату.

Високий рівень платоспроможності є досить важливим для українських страховиків та перестраховиків, оскільки він дозволяє вийти на нові страхові ринки та забезпечити новий рівень страхової культури. Сьогоднішні українські страховики (перестраховики) не мають достатнього рівня капіталізації для повноцінного входу на світовий страховий ринок через неузгодженість національного законодавства з директивами ЄС.

Страхові (перестрахові) компанії відіграють досить вагому роль у розвитку економіки, оскільки саме вони забезпечують покриття збитків під час форс-мажорних обставин. Тому дотримання високого рівня платоспроможності дозволить забезпечити вчасне покриття збитків та не допустити значних фінансових втрат.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні основи та розрахунок нормативного запasu маржі платоспроможності досліджують у своїх працях такі українські та зарубіжні вчені: Базилевич В.Д., Внукова Н.М., Гаманкова О.О., Жеребко А.Є., Залетов О.М., Заруба О.Д., Клапків М.С., Котлобовський І.Б., Куліков С.В., Орланюк-Малицкая Л.О., Осадець С.С., Пікус Р.В., Чернова Г.В., Федорова Т.А., Шумелда

Я., Юлдашев Р.Т. та інші. Проте залишаються невирішеними деякі питання, зокрема забезпечення достатнього рівня платоспроможності українських страховиків та перестраховиків, впровадження в Україні нових вимог до платоспроможності страхових компаній "Solvency II" тощо.

МЕТА СТАТТІ

Метою даної статті є визначити теоретичні передумови рівня платоспроможності та способи її забезпечення страховою компанією, оцінити рівень фінансової стійкості та платоспроможності страхових компаній відповідно до українського та європейського законодавства, здійснити оцінку рейтингу страхових організацій та розглянути впровадження "Solvency II" на український та світовий страховий ринок.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансова стійкість страхової компанії як системи, яка адаптується до змін зовнішнього середовища, має дві ознаки: 1) платоспроможність, тобто можливість розплачуватися за своїми зобов'язаннями; 2) наявність фінансового потенціалу для розвитку, щоб відповідати на можливі зміни зовнішніх умов.

Платоспроможність — найважливіший показник надійності страхової компанії, її фінансової стійкості і, отже, головний показник привабливості компанії для потенційних клієнтів.

Фінансовим потенціалом страхової організації називаються фінансові ресурси, які знаходяться в фінансовому обороті і використовуються для проведення страхових операцій і здійснення інвестиційної діяльності.

Фінансовий потенціал страхової організації складається з двох основних частин — власного і залученого капіталу, причому залучена частина капіталу в значній мірі переважає над власним капіталом страхової компанії.

Для виконання своїх зобов'язань страхова (перестрахова) компанія має дотримуватися певних вимог, які забезпечать її платоспроможність. Згідно з Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" (ст. 30) умовами забезпечення платоспроможності страховиків є:

- наявність сплаченого статутного фонду;
- наявність гарантійного фонду страховика;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом;

- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань.

Українське законодавство встановило мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування, іншими, ніж страхування життя, в сумі, еквівалентній 1 млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя, — 1,5 млн євро за валютним обмінним курсом валюти України. Згідно з Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" № 2774-IV від 7 липня 2005 р. (який набрав чинності через п'ять років після вступу України до СОТ), мінімальний розмір статутного фонду (гарантійного депозиту) страхової компанії, що займається ризиковими видами страхування, встановлено у розмірі 1 млн євро, а для life-компанії — 10 млн євро. Статутний фонд повинен бути сплачений виключно у грошовій формі за номінальною вартістю. Допускається сплата грошової частки державними цінними паперами, але не вище 25 % загального розміру статутного фонду. Для формування статутного фонду заборонено використовувати векселі у кошти страхових резервів, нематеріальних активів, а також кошти, одержані в кредит, позику та під заставу, і вносити нематеріальні активи [8].

Страхова компанія формує свій гарантійний фонд за допомогою додаткового та резервного капіталу, а також нерозподіленого прибутку. Також за допомогою нерозподіленого капіталу страхові (перестрахові) компанії можуть створювати вільні резерви, які є часткою власних коштів. Вільні резерви страхової компанії є додатковим забезпеченням її платоспроможності.

Обов'язковою умовою забезпечення платоспроможності страхових компаній є дотримання певного співвідношення активів і зобов'язань або маржі платоспроможності.

Маржа платоспроможності є гарантією виконання зобов'язань страховика. Згідно Європейським страховим директивам страховики повинні володіти достатніми коштами у формі мінімального гарантійного фонду на початку страхової діяльності та власними коштами для ведення бізнесу, які служать резервним запасом для виконання зобов'язань перед страхувальниками в будь-який момент часу.

Показник платоспроможності страховика визначається як співвідношення між фактичним і нормативним рівнями платоспроможності. Такий показник має високий ступінь інтеграції, оскільки охоплює значну кількість чинників: вартість активів; обсяг страхових надходжень та страхових виплат; частку страхових премій, що належать перестраховикам; власні фінансові ресурси та загальну суму зобов'язань страховика [1].

Згідно з Законом України "Про страхування" оцінка платоспроможності страхової (перестрахової) компанії визначається на основі порівняння фактичного та нормативного запасу платоспроможності.

Страхова компанія може виконати свої зобов'язання або є платоспроможною за умови, якщо фактичний запас платоспроможності на будь-яку дату перевищує розрахунковий нормативний запас платоспроможності. Якщо ж фактичний запас платоспроможності менший за нормативний, тоді до страхової компанії застосовуються певні санкції з боку органів нагляду за страховою діяльністю.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страху-

вання життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин, а саме:

- перша підраховується шляхом множення суми надходжень страхових премій протягом звітного періоду на 0,18 (останній місяць буде складатися з кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума надходжень страхових премій зменшується на 50 % страхових премій, що належать перестраховикам;

- друга підраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися з кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума здійснених виплат зменшується на 50 % виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестраховування [1].

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, яка визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05. Загальна величина резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) дорівнює сумі резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів), які визначаються на будь-яку дату окремо за кожним договором страхування життя.

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) розраховується у два етапи:

- на першому етапі визначається фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) шляхом вирахування з вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання вважаються такими, що дорівнюють обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України "Про страхування";

- на другому етапі отримана величина нетто-активів коригується з урахуванням ступеня їх ліквідності [1].

Свою основну функцію — виконання зобов'язань по страхових виплатах страхова організація реалізує за рахунок спеціальних страхових резервів. Правильне формування страхових резервів поряд з іншими не менш важливими функціями страхових організацій, такими як інвестування страхових резервів, перестраховування, є основою фінансової стійкості страховиків.

Страховий резерв страхової організації — це фонд, утворений нею за рахунок отриманих страхових внесків і призначений для виконання прийнятих на себе страхових зобов'язань в порядку і на умовах, передбачених чинним законодавством укладеним договором страхування.

Від того, наскільки правильно розраховані страхові резерви, як враховуються в них невиконані або виконані не повністю зобов'язання, залежить фінансова стійкість страхової організації, її платоспроможність, можливість виконати зобов'язання перед страхувальниками по страхових виплатах. Якщо ж страхова (перестрахова) компанія немає достатньої кількості страхових резервів для виплати страхового відшкодування, вона мусить здійснити виплату за рахунок власних коштів. Ці власні кошти і будуть становити запас платоспроможності понад ту платоспроможність, яка забезпечується сформованими страховими резервами.

Країнами Європейського Союзу було виділено сім основних факторів, під впливом яких формується система страхових резервів:

- інверсія циклу страхової організації;
- стійкість страхового портфеля;
- ризикова структура страхового портфеля;
- організаційна структура страхової організації;
- задіяність страхової організації в інвестиційній діяльності;
- рівень розвитку перестраховування на ринку;
- інфляція [7].

Якщо українські страховики (перестраховики) будуть дотримуватися цих основних факторів, вони зможуть сформувати страхові резерви, які забезпечать їм фінансову стійкість на ринку страхування та можливість

своєчасно виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та іншими страховими (перестраховими) компаніями.

Починаючи з 2001 року, Європейський Союз разом зі світовими страховиками та перестраховиками розробляють нові режими та вимоги до платоспроможності страхових компаній під назвою "Solvency II" або "Друга директива платоспроможності", введення даної директиви планується з 01 січня 2014 року.

Solvency II є законодавчою програмою, яка буде реалізована у всіх 27 державах-членах ЄС, в тому числі у Великобританії. Дана програма вводить нові, узгоджені загальноєвропейські правила регулювання страхування. Друга директива платоспроможності замінить 13 існуючих страхових директив ЄС.

Основні цілі Solvency II полягають у наступному:

— поліпшений захист споживача: програма буде забезпечувати рівномірний і більш високий рівень захисту страхувальника на всій території ЄС. Більш надійні системи формування полісів дадуть більшу впевненість в продуктах страховиків;

— модернізований нагляд: "Наглядовий процес" перейде в "акцент з контролю за дотриманням капіталу до оцінки страховиків керівників ризиків та якості управління ризиками і систем управління;

— поглиблена інтеграція ринків ЄС: шляхом узгодження наглядових режимів;

— підвищення міжнародної конкурентоспроможності страхових компаній ЄС.

Solvency II є комплексною програмою нормативних вимог до страховиків, що охоплюють дозволи, корпоративне управління, наглядове звітиність, громадську оцінку та розкриття інформації і управління ризиками, а також платоспроможності та резервування.

Програма Solvency II поділена на три компоненти, які включають в себе:

1) потреба у капіталі включає в себе платоспроможність, вимоги до капіталу (SCR); мінімальні вимоги до капіталу (MCR); SCR розраховуються або за допомогою стандартної формули, або з дозволу регулюючих органів, внутрішніх моделей; MCR розраховується як лінійна функція від зазначених змінних: він не може становити менше 25%, або понад 45% від SCR страховика; також гармонізувати стандарти для оцінки активів і зобов'язань;

2) управління та контроль включає в себе ефективну систему управління ризиками; власний ризик і платоспроможну оцінку (ORSA); наглядове виробництво і втручання;

3) розкриття включає в себе: страховики зобов'язані публікувати докладну інформацію про ризики, що стоять перед ними, достатність капіталу та управління ризиками; інформація страховиків повинна бути прозора та відкрита.

Починаючи з 2001 року, ЄС прагне ввести в дію законодавство про фінансові послуги, яке складається з чотирьох рівнів.

Рівень 1 — Первинне законодавство, яке визначає загальні принципи, пропозиції. Рівень Solvency I, II формально запроваджується під назвою "Директива про прийняття і здійснення діяльності зі страхування і перестраховання". Solvency II був прийнятий і опублікований в офіційному журналі ЄС в грудні 2009 року. Solvency II після впровадження замінить 13 існуючих у ЄС директив зі страхування і перестраховання.

Рівень 2 — Здійснення заходів. На даному рівні прописуються більш детальні вимоги, яким повинні відповідати страховики.

Рівень 3 — Керівництво. Керівництво є одним з інструментів, що використовуються для збільшення наглядових можливостей.

Рівень 4 — Після того, як закінчиться термін реалізації програми, Європейська Комісія несе відповідальність за забезпечення того, щоб держави-члени функціонували відповідно до нового законодавства. Якщо страхові (перестрахові) компанії відмовляться

виконувати нові постанови, комісія буде застосовувати відповідні санкції.

Європейські страховики та перестраховики підтримують проект Другої директиви, адже він уособлює значні зміни у їхній діяльності. Дана директива є досить важливою, оскільки страховим (перестраховим) компаніям значно легше врегулювати питання платоспроможності на державному рівні, ніж на рівні власної страхової компанії. Якщо будуть встановлені чітко визначені правила та нормативи, це дозволить узгодити інтереси страхувальників, страховиків, перестраховиків та акціонерів. Оцінка платоспроможності страховика є основним завданням Solvency II, вона чітко відображатиме фінансовий стан страхових та перестрахових компаній.

ВИСНОВКИ

Вивчення та аналіз страхового ринку показує, що перехід до ринкових відносин, формування досконалої системи господарювання, заснованої на різноманітних формах власності, створюють об'єктивні умови для активного впровадження до сфери економіки страхування як одного з гарантів забезпечення фінансової стійкості господарюючих суб'єктів. За сучасних реалій, власники самостійно повинні турбуватися про своє стійке економічне положення, збереження матеріальних об'єктів і засобів платоспроможності.

Українська система платоспроможності базується на європейській моделі — Першій директиві платоспроможності, що відображається в нормах Закону "Про страхування". Утім, вимоги долатоспроможності вітчизняних страховиків істотно нижчі від європейських норм та нормативів, що пояснюється розвитком економіки й поступовим розвитком страхової справи. Разом із тим протягом останнього року відбувається вдосконалення чинного законодавства — відпрацьовується нова редакція зазначеного закону, яка враховуватиме нові вимоги та стандарти щодо платоспроможності й передбачатиме поступовий перехід до європейського стандарту — Другої директиви щодо платоспроможності, що особливо актуально у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі та прагненням до європейської інтеграції.

Література:

1. Страхування: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2008. — 1019 с. — (Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років).
2. Страхування: учебник / под ред. Т.А. Федоровой. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Магистр, 2009. — 1006 с.
3. Страхування: економіка, організація, управління: учебник; в 2 т. / СПбГУ, экон. факультет; под ред. Г.В. Черновой. — М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 2010. — (Учебник экономического факультета СПбГУ).
4. Страхування: учебник для бакалавров / под ред. Л.А. Орланюк-Малицкой, С.Ю. Яновой. — М.: Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2011. — 828 с. — Серия: Бакалавр.
5. Страхування. Современный курс: учебник / А.П. Архипов, В.Б. Гомелля, Д.С. Туленты; под ред. Е.В. Коломина. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика; ИНФРА-М, 2008. — 448 с.
6. Про внесення змін до Закону України "Про страхування" від 04.10.2001 р. № 2745-ІІІ: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 7. — С. 50.
7. Крилова А.О. Умови забезпечення платоспроможності страховика в Україні / А.О. Крилова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2004. — № 44, Ч. 2. — С. 42—46.
8. Вовчак О.Д. Страхування [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/13731120/strahova_sprava/umovi_zabezpechennya_platospromozhnosti_strahovika#350

Стаття надійшла до редакції 19.03.2013 р.